

Presentació **Tombes i lletres**, d'Edicions Sidilà

FLORS AL POL NORD

PLOVIA

Aquesta història va començar ja fa molts mesos. Acabaven de publicar la traducció castellana de *Tumbas de poetas y pensadores* el llibre de Cees Nooteboom i Simone Sassen. El vam anar a comprar a la Llibreria 22, de Girona. Era una tarda d'hivern i plovia. Vam córrer pels carrers del Barri Vell i el llibre es mullava. Encara el tenim així, el tel de l'aigua ha deixat un traç confós a les seves planes. Llavors, estàvem començant a pensar que fer una editorial era una d'aquelles coses que sempre ens havia agradat. I començàvem a pensar també que hi ha coses, a la vida, que no es poden posposar eternament perquè al final et queden a dins com una nosa. I també vam pensar que, entre les coses que més ens estimem, la literatura ocupa un dels primers llocs i que, si fèiem una editorial, potser el millor llibre que podríem editar per estrenar-la era un com aquell que se'ns havia mullat quan caminàvem per una Girona xopa cap a buscar el cotxe per tornar a casa. I vam pensar finalment, encara, que aquell era una dels millors pretextos per homenatjar tots els escriptors que ens han precedit. *A tota gran poesia* –escriu Nooteboom– *per moderna que sigui, hi ha continguda l'herència dels clàssics, de l'anterior, del que al llarg dels segles s'ha preservat per a nosaltres.*

Encara havien de passar uns mesos i la idea havia d'anar creixent. Si volíem fer un llibre semblant, havíem de trobar les tombes dels nostres autors. Moltes són conegudes de tothom, formen part de rutes literàries i són punt de trobada de seguidors fidels, com la de Jacint Verdaguer al cementiri de Montjuïc, on els homenatges hi van deixant una estesa de records. Però no passa el mateix amb totes. Hi ha tombes ben difícils de localitzar. N'hi ha que han desaparegut i hi ha hagut autors com Jesús Moncada o Joan Perucho que van estimar-se més una no-tomba. Van ser incinerats i van barrejar-se per sempre amb els paisatges que van estimar, amb els llocs que van conformar la seva vida i, sovint, el seu món literari, que són, naturalment, les seves altres vides.

ENTOSSUDITS

Quan pensàvem en tots aquests autors també teníem al cap que la nostra literatura no és una literatura normal, encara que cada autor, quan s'asseu a escriure, lluita perquè ho sigui i, generalment, vol pensar que escriu per a la humanitat sencera i s'entossudeix a crear móns i a compartir-los. En el nostre cas, però això ha estat a vegades difícil, molt sovint impossible perquè vivim en una cultura que no tan sols no té al darrere un estat que la defensi, sinó que molts cops ha viscut – i potser viu encara- sota uns estats que s'hi han desinteressat o que l'han perseguida, l'han menystinguda i l'han prohibida. Ens va semblar que els autors catalans es mereixien aquest homenatge, perquè, apostant per la llengua en què pensaven i en què vivien o volien viure, ho van tenir més difícil per assolir el somni de tot creador, arribar a la humanitat sencera. De fet, molts van haver de pagar un preu ben alt apostant: uns, van conèixer la persecució i l'exili; molts altres, el menyspreu i la indiferència. Sense ells, la llengua s'hauria decandit, han estat una baula i un port i un refugi imprescindible.

També vam pensar que hi hauria d'haver autors de totes les terres on es parla la nostra llengua. No només del Principat, perquè en la baula d'una cadena que és qualsevol cultura, tots ens llegim i compartim, tots sumem. Hem estat mesos viatjant, de vegades expressament, de vegades aprofitant vacances o conferències per totes aquestes terres per poder fer les fotografies. Hem menjat fruits madurs d'una figuera a tocar de les restes de la vella Mequinensa de Moncada, hem collit garrofes seques i retorçades dels arbres plantats a la banda dels vius dels cementiri de Burjassot, ens hem

perdut buscant una làpida al cementiri general de València i una tomba sense nom al bellíssim cementiri de Lluçmajor, ens hem enrabiat llegint els textos que expliquen, només en castellà, la làpida que la gent de Lo Ratpenat va dedicar a Ausiàs March a la Catedral de València, i ens hem sorprès a Gwined, on la informació sobre les restes de Sant Vicent Ferrer sí que es documenten en valencià, ens hem deixat guiar pels laberints de nínxols buscant el d'en Foix, a Sarrià, o el d'en Porcel a Andratx i hem descansat amb Pompeu Fabra a Prada.

TOMBES

Les tombes són ambigües. —escriu Nooteboom— Conserven alguna cosa i, malgrat tot, no conserven res. Naturalment, això es pot dir de totes les tombes, però quan es tracta de les tombes dels poetes amb això no està tot dit. En el seu cas hi ha alguna cosa diferent. La majoria dels morts callen. Ja no diuen res. Literalment ja ho han dit tot. Però no s'esdevé així amb els poetes. Els poetes continuen parlant. De vegades es repeteixen. Això passa cada cop que algú els llegeix o en recita un poema per segona o centèsima vegada. Però parlen també pels qui encara no han nascut, per a unes persones que encara no han viscut quan ells escriuen el que escriuen. Visitem uns morts que coneixem millor que a la majoria dels vius. Pensem que és així. I vam pensar, llavors, quan la llista d'escriptors de qui havíem fotografiat les tombes superava amb escreix els que podíem fer aparèixer en un primer volum, que no hi hauria cap homenatge millor que convidar escriptors actuals a participar amb nosaltres en aquesta aventura.

Perquè darrere de cada llibre n'hi ha molts d'altres, i perquè cada llibre en farà néixer de nous. I aquí va començar la segona part de la vida d'aquest que ara presentem, la de trobar per a cada autor una parella, un còmplice, un escriptor que volgués narrar-lo. Vam buscar aquells que es reconeixen especialment en l'altre, els que se'n saben deutors, que se'n diuen admiradors, que se'n confessen lectors i que en reciten habitualment poemes o paràgrafs. I així vam anar confegint una segona llista d'escriptors.

ESCRIURE

Escriure em serveix d'excitant, de sedant, és angoixós, és... tot a la vegada — va escriure Mercè Rodoreda—. Escriure em cansa molt. Ho necessito, perquè una cosa o altra s'ha de fer a la vida, però el que a mi m'agrada és embadalir-me davant dels núvols, o llegir novel·les policíiques, o anar al cinema a veure westerns, que són les pel·lícules que més m'agraden. Després de la guerra vaig tardar molt de temps a tornar a escriure, tenia massa feina per sobreviure i escriure català a l'estranger és el mateix que voler que floreixin flors al Pol Nord. Necessitava molta pau i tranquil·litat. Vaig començar a escriure quan era una adolescent perquè m'avorria molt, però ho feia per sortir de la monotonia. Així començo a escriure per tal d'animar la situació. Escriure és una fugida, això tan vulgar que es diu evasió. Escric perquè m'agrada escriure, per sentir què sóc, per sentir-me.

Tots els que som aquí compartim d'una manera o altra aquesta necessitat d'*evasió*. També aquesta necessitat de *sentir-se* o de *saber-se* a través de les paraules. Tots els que escriuen a les planes d'aquest llibre que, alhora, és ple de centenars de llibres més que conviden a ser llegits, ens estimem aquests escriptors perquè els tenim a dins. Llegint-ne un o uns quants d'ells, van semblar una llavor que se'ns ha anat fent planta, una flor.

Ara, amb *Tombes i lletres*, retem un homenatge que pensem que mira cap als dos costats: cap al passat perquè que ens duu tan lluny com a l'època de Ramon Llull i tan malauradament a prop com a la de l'Andreu Vidal. Però també cap al present dels nostres narradors d'avui, conxorxats com estan i com estem a continuar ordint històries i a inventar nous móns. El món és també un xic millor gràcies als autors d'avui. I tots els altres mons són també possibles.

Els editors

D'Antoni Puigverd a Pompeu Fabra

Fa bo d'estar-se aquí, parant el solet hivernal, pensant en aquest home savi, polít i discret. Pensant en el temps que se'n va. Un temps que s'emporta, no solament l'idealitzat esplendor medieval i no solament la ferida nostra, que Fabra representa tan bé. També s'emporta el pretès racionalisme de matriu francesa.

D'Albert Roca a Ramon Llull

Així com s'ha fet present, tanca els ulls i se'n torna cap al seu silenci de pedra. Qui té una mortalla teixida de riques paraules no tem la fredor d'una tomba. Qui encara té sang a les venes l'ha de sentir circular.

De Judit Pujadó a Sant Vicent Ferrer

Fra Vicent els volia salvar, d'aquella manera com molts no volem ser salvats. Diuen que no reia, "per què Jesuchrist, saviesa eternal, jamás se volch riure, més plorà moltes vegades." Que a penes menjava carn un dia a la setmana. I que enardia les multituds. I que venia l'esperança d'un paradís enmig del desori medieval. Només que el seu paradís difícilment serà el nostre. Ni el seu Déu, el nostre déu. La seva por, potser sí.

De Mireia Lleó a Ausiàs March

Els falcons ullaven la seva presa, des de l'alçada, en la xafogor de les tardes d'estiu. I tu seguies amb la vista el seu vol elegant i silenciós, envejant, en el fons, aquell do de poder sobrevolar camps i ciutats, boscos i maresmes.

De Quim Lecina a Àngel Guimerà

Volia fer un monòleg shakespearà i diria que amb prou feina m'ha sortit guimeranià. (*Va desapareixent; molt sobreactuà*). "...Quants anys que no et veig, Maria, / si no al lluny, com entre boires, /més l'amor de nostres ànimes / viurà més lluny de la fossa.""Ser o no ser"... Morir... Dormir. Dormir! I potser somiar!

De Narcís Comadira a Jacint Verdaguer

I demano a sant Verdaguer, poeta màxim, honor de la nostra llengua, una mica de protecció sobre els que escrivim i sobre els que llegim en aquesta terra erma i abandonada. Que ens guardi de la facilitat, de la intuïció, dels excessos de la paraula viva...

De Tània Juste a Narcís Oller

Potser ho fa l'època, potser la manera d'escriure, potser l'humanisme d'uns personatges que sempre acabes sentint propers, com si t'expliquessin a cau d'orella els seus secrets més íntims. És una mena de complicitat que t'apropa de manera irremeiable a aquelles vides de vegades passionals, de vegades rectes, de vegades ambiciosos...

De Rosa Font a Joaquim Ruyra

Vius l'eternitat a la teva tomba sense dates: què més té quan es va construir el teu refugi?, què més té si la teva vida, amb tots els seus claroscurs, va ser llarga o curta? Encara observes amb ulls de miniaturista *sa veia de sa mantellina blava*. Encara dones fusa al llagut i pesques pops i crancs per les *crétues* de les roques. Encara tresques entre alzines i xaragalls, i camines en somnis, sureda avall, rere la figura esvelta i silenciosa de la teva mare

D'Arnau Pons a Joan Maragall

La poesia tot just comença a fer gala de les seves aptituds sobrenaturals quan s'adona que potser li arriba una d'aquestes veus sense so, o quan clissa allò que, caigut i fred, ja s'ha marcit.

De Jordi Bonet a Santiago Rusiñol

Com que el panteó de Santiago Rusiñol està situat en una de les sortides del cementiri de Montjuïc (via de Santa Eulàlia), la processó de cotxes és contínua. El brogit no el deu deixar reposar en pau, però potser a ell ja li agrada.

De Vicenç Pagès a Caterina Albert

Qui sap si la Mila va trobar finalment el seu lloc, o si va sofrir noves proves i nous dolors. Mentrestant, al cementiri vell de l'Escala, el mar ha estat ocultat per la ciutat. Ara ja no cal anar a buscar-la; és ella la que s'alça per espiar a tocar dels murs emblanquinats.

De Francesc-Marc Álvaro a Eugeni d'Ors

Al capvespre de la seva vida, qui fou anomenat el Pantarca vol retrobar-se amb el país, a la seva manera. O potser ens ho sembla avui, vist amb perspectiva. Siguem benèvolos: convinguem que fou així.

De Josep Pujol a Josep Carner

Durant una pila d'anys he tingut la seva falangina de la mà dreta encastada entre les quatre barres metàl·liques de l'escultura d'Andreu Alfaro que m'havien lliurat pel premi Andròmina a València. No feia pas malastrugança ni era recognoscible com a os humà, i encara menys com a falangina carneriana. Era només un objecte estrambòtic en un lloc insòlit.

De Carles Duarte a Clementina Arderiu i Carles Riba

Hi ha autors com Riba i Arderiu, que enlairen l'edifici de la seva obra des de la identificació amb un llegat que reivindiquen i que aspiren a encarnar i a enriquir des del territori de dubtes i d'anhels del seu present.

De Xavier Lloveras a J. V. Foix

Si el que busca aquest darrer amagatall és un bon coneixedor de l'obra del poeta, no se n'estranyarà gens i hi sabrà veure, en aquesta última humilitat, en aquest esborrament pòstum, alguns dels senyals de la poesia foixiana.

De Jaume Subirana a Joan Salvat Papasseit

cau emmandrida imaginada
sense esma sense pausa
una neu que no es veu cau a barrals
sobre els flandes i els melis i els cartells
de la Barceloneta damunt de les paelles
al moll que tu guardaves on dormen els creuers
als baixos de l'asil les teves Galeries
a tota la ciutat als peus de Montjuïc
a sobre el ionqui negre i l'àngel blanc
un fred que no fa olor calla i s'escampa
i la revolució sona a paraula
d'anunci de desodorant

De Borja Bagunyà a Josep Maria de Sagarra

Crec que ho entenc, o potser només entenc que no arribo a entendre-ho del tot, però la seva resposta em tranquil·litza. Demano sisplau una cadira i li dic, a en Sagarra, que retira el diari i acosta el pit a la tauleta, que només serà una estona, tot i que sé que no és veritat.

De Melcior Comes a Llorenç Villalonga

Però aquí no hi ha res —res—: un arbust creix a darrera, i ni tan sols la làpida és de marbre sinó de ciment, lloses superposades i pràctiques, mòbils, que deuen amagar l'escala per descendir cap als nínxols soterrats, on l'escriptor reposa al costat de la seva dona, el llinatge de la qual podem llegir als peus de la creu.

De Miquel Pairoli a Josep Pla

A tocar del cementiri, que reuneix noms extingits —tot el que resta de vides i famílies senceres que han passat avall, com deia el senyor Pla— aquest olivar, plantat de nou, que creixerà i fruitarà i tal vegada existirà durant molts anys si ho permeten els avatars humans, insinua el contrapès de la vida amb la mort.

De Francesc Prat a Marià Manent

Emmarcada per la portalada, una jove més guapa encara que l'àngel, somriu. No puc evitar de mirar-la. Poc després vull tornar a veure aquella expressió de vida just davant l'entrada del cementiri, però ja no hi és. L'àngel assegut continua esperant... Quan l'últim raig de mel deixa d'il·luminar el cant de la font, surto entre la fe i l'esperança, dues estàtues molt tapades.

De Sam Abrams a Artur Bladé

Bladé era un vitalista, però un vitalista d'una casta molt especial. Hi ha el vitalista desguittarrat que crema l'espelma de la vida per les dues puntes. Hi ha el vitalista genètic que biològicament s'inclina cap a la vida. I finalment hi ha el vitalista de convicció que es recondueix cap a la vida. Bladé pertany a la tercera categoria, el vitalista que assumeix i abraça el vitalisme per pragmatisme, racionalisme i convenciment.

De Maria Mercè Roca a Mercè Rodoreda

De seguida es va sentir fascinada per aquest lloc sagrat, deia que “posant la mà a sobre la pedra mil·lenària, intentava copsar-ne la influència màgica dels corrents tel·lúrics”. I assegurava que “per trobar un druida a Romanyà una nit de lluna donaria anys de vida”. No en va trobar mai cap, que se sàpiga.

De Dolors Miquel a Màrius Torres

Tanmateix, en cap cas vaig notar que les parets guardessin el seu record amb la mateixa intensitat amb què el guardaven les muntanyes, l'infinit i aquells estels, la llum dels quals potser ni tan sols havia arribat encara.

I és que el futur també ens recorda.

De Xavier Cortadellas a Rosa Leveroni

Les orenetes volen sobre el cel de finals de primavera, mentre se'm fa impossible no girar-me uns moments a mirar les oliveres que hi ha banda enllà d'aquesta ala del cementiri. Miren al mar. Baixen cap al mar tan present a Cap de Creus, tan present a Port Lligat, tan present a Cadaqués, tan present a tants de versos de Rosa Leveroni. En un dels cairats del porxo d'entrada de l'ermita de Sant Baldiri, una oreneta ha fet un niu sense saber que feia un niu a l'entrada d'un cementiri.

De Vicent Sanchís a Enric Valor

I sobretot, havia estat un patriota conseqüent. Va escriure rondalles per salvar-nos la fantasia domèstica; ficció, per salvar-nos la història escolada, i gramàtiques i lexicografia, per salvar-nos la llengua derrotada, amb orgull autòcton de solar valencià.

De Quim Torra a Joan Sales

En l'edat d'or dels perdedors que va ser aquella postguerra, Sales no només no va transigir, sinó que va reclamar grandesa!. Va transformar el pantà franquista en un camp d'espases. Es pot perdre, sí; es pot fracassar, també; però mai no es poden sacrificar els principis ni acotar el cap davant de les renúncies dels ideals. Resistir és guanyar, i només guanyant podrem resistir. Com la pedra de Siurana.

De Neus Canyelles a Bartomeu Rosselló-Pòrcel

La calma es perd per una simple enyorança. La calma es romp quan ella dorm. La calma desapareix quan es tenen indicis de veritat. La calma s'abandona quan se senten campanes que sonen lluny. La calma s'oblida quan el sucre de l'aire et fa pessigolles a la cara. És ben fàcil perdre la calma.

De Joan Ollé a Salvador Espriu

No em faria res quedar-me per sempre en aquesta impossible Sinera a escoltar totes les cançons que la Roda del Temps dibuixa sobre l'aigua i la pedra. (“Llum de retorn de barca; la solitud guanyada.”). La llum de barca que torna a port ja s'ha instal·lat en la plenitud del matí i ara el mar és una safata d'argent.

D'Eduard Márquez a Joan Vinyoli

Quinze anys més tard, el taüt és el de la mare.

I m'aixeco per llegir el mateix poema.

No m'ha costat gens decidir-ho. Perquè em sembla la millor manera de tancar el cercle del seu destí.

I també el nostre.

L'efecte és el mateix.

Perquè la gran poesia no solament trenca les parets de fum que ens separen dels morts. També fa que la tristesa sigui més suportable, que les absències ens facin menys vulnerables, que el futur sembli més acollidor.

De Damià Pons a Josep Palau i Fabre

El creador Palau i Fabre trobarà en aquests éssers uns models vitals i literaris que li permetran transcendir el seu jo originari –tanmateix, un pur miratge- i experimentar la il·lusió que la possessió d'altres identitats canviants és un objectiu possible.

De Jordi de Manuel a Manuel de Pedrolo

Les instruccions que els han donat són precises: “només prendreu un os petit (una falange o una costella flotant)”; “no heu de fer malbé res, però no torneu a segellar el nínxol amb la làpida”.

—A tu t'han encarregat investigar la seva obra i a mi seqüenciar el seu DNA. Et sembla que tenen intenció de clonar-lo? —pregunta ella.

De Víctor Amela a Joan Perucho

Vaig ensumar el volum entreobert, en dues pàgines que exhibien dos cercles giratoris lul·lians. No vaig saber què dir, i vaig preguntar a Perucho, a què l'hi feien olor.

-A la boca del volcà Etna.

I es va estar un instant amb el llibre obert a les mans, el cap inclinat al damunt, els narius dilatats, les parpelles mig aclucades, transportat...

D'Isabel Olesti a Gabriel Ferrater

Aquest matí el vent m'ha dut al Picarany. Tu i jo ja sabem de què parlem, quan diguem vent, al Baix Camp. He caminat per entre els pins que volten el mas on vas començar a escriure poesia i m'he enfilat lliscant per la pinassa emparada amb l'udol del Mestral. Com si fos un lladre, vigilava la casa perquè l'actual masover, un marroquí gelós de la seva dona i la seva feina, no m'inxampés.

De Manuel Baixauli a Joan Fuster

Tremole mentre colpege l'anella de ca Fuster. Són les cinc, l'hora en què m'han dit que rep visites. M'ha costat molt, fer aquest pas. Ho he desitjat sempre, però la tímida m'inventava arguments per postergar-ho. Molta gent hi ve sense por, i sense excusa. Jo no podria.

D'Isabel-Clara Simó a Vicent Andrés Estellés

Hi ha un tret característic en l'Estellés que és seu i només seu: l'abundància fragant, afrodisíaca, fecunda i tangible d'erotisme. El seu és un erotisme a l'abast, però suculent com una cuixa de pollastre d'aquells de granja, feta amb fonoll i pintada amb oli d'oliva verge. És un eròtic franc i directe, que sent el tacte del cos d'una dona i se li fa la boca aigua. L'erotisme és el contrari de la mort. No la vida: és l'erotisme. Ja ho sabien els grecs en oposar Thàtatos a Eros.

De Lolita Bosch a Blai Bonet

És per això que els llegim als morts els seus propis poemes i no volem conèixer el que escrivim, sinó recordar què hem llegit. Perquè aquesta oportunitat única d'aturar-nos al damunt de les tombes de totes les persones que admirem s'assembla al que ens passa quan som en un llibre. Que els fem nostres com si ens els empasséssim.

I el Blai Bonet, us ho puc ben assegurar, té gust de sorra.

De Jordi Lara a Miquel Martí i Pol

Anava d'hora per fer-li la punyeta, embafat de les tardes lentes d'en Martipol, però ell ja m'esperava prim i estintolat al tercer pis de l'eixam, a l'estatge cent trenta-set. "Has fet bé de matinar", m'havia tranquil·litzat saltant i espolsant-se, "a mi m'hauria agradat ser un poeta de matins, com en Verdguer, en Sagarra, un poeta solar, musculat, buscabregues. Un poeta de matins d'arenga i no de tardes de repàs. Però trigava massa a afaitar-me". "I si et feies barbut?", vaig dir per dir alguna cosa.

De Bartomeu Fiol a Baltasar Porcel

La darrera vegada que en Baltasar va telefonar-me –solia fer-ho quan venia a Mallorca-, vàrem estar parlant tanta estona que, essent ja prop de les dues, la meva dona em va cridar a dinar i jo vaig transmetre-ho a l'amic, quan –he sospitat després (això va passar uns mesos abans de la seva partida)- aquest segurament ja sabia que el mal que havia considerat superat durant un any i busques tornava a comparèixer, més insidiós que mai.

De Ferran Sáez a Jesús Moncada

Heus aquí les cendres mortuòries d'un escriptor escampades entre la pols del poble que ell mateix va immortalitzar, i que fou devastat absurdament l'any 1970... De ben segur, aquesta simetria –més entranyable que no pas tènica- li hauria agradat, al Jesús: pols a la pols.

De Jordi Pàmias a Maria-Mercè Marçal

Fou enterrada a la seva vila d'Ivars, en la pau de l'Urgell: una planura agombolada per l'aire que movia el panís, ja alt, i les branques feixugues dels presseguers i de les pomeres –amb la dolçor de la fruita que comença a madurar...

D'Albert Roig a Andreu Vidal

Eres Narcís. I deies que vivies afanyat a envoltar-te de coses perdurables, inútilment afanyat a cavar una tomba dins l'aigua, però no era el gest tènica dels hamlets, i buit, no eres la màscara, eixorca, del narcisista. Ah, com te'n reies, reies com una espurna, com un esput i la tos petita que reies. Et veig com si fos anit.